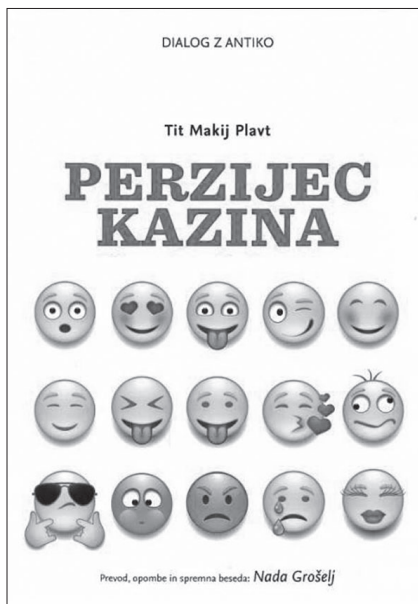

Tit Makij Plavt: *Perzijec, Kazina*.
Prevod in spremna beseda Nada
Grošelj. Založba ISH: Ljubljana,
2017.

Vsak čas bomo imeli v slovenščini vse klasične grške tragedije. Tudi površni Tavčarjevi in pogosto arhaični Sovretovi prevodi bodo kmalu brez izjeme nadomeščeni z novimi, modernimi. Gantarjevi prevodi Sofokla in Ajshila tudi po več desetletjih učinkujejo moderno; gledališkemu občinstvu, vajenemu shakespearovskega in schillerjanskega blankverza, so povsem domači. Podobno bi moralo veljati za rimske tragedije in

komedije, ki se jih prav v zadnjem času loteva vrsta mlajših prevajalcev in prevajalcev srednjih let. Vendar je priložnosti, da bi bili ti prevodi deležni odrske preizkušnje, žal bolj malo. Celo Seneka, ki je na nemških odrih že desetletja hit, se pri nas stežka uveljavlja. V zadnjih letih je bila v Drami uprizorjena *Medeja*, v Miniteatru pa *Ajgist*. Zadnja uprizoritev kakšne rimske komedije je bila daljnega leta 2009. To so bili Plavtovi *Osl*, ki jih je v mojem prevodu uprizoril MGL.

Rimske komedije (in njihove helenistične predloge) niso velike dramske umetnine. Literarni zgodovinarji jih radi primerjajo s televizijskimi »žajfaricami«. Študenti, ki jim predavam rimsko komedijo, me pogosto gledajo nezaupljivo, ko pri Terenciju z lekarniški instrumenti odkrivam psihološko globino. Terencij je seveda bolj uglajen od Plavta, še več, po Cezarjevi sodbi je celo Menandra razredčil v petdesetodstotno raztopino (*dimidiatus Menander*) – očitno z jezikovnim purizmom, pa tudi s »cenzuro« Menandrovega realizma. In vendar so tudi Terencijeve komedije slejkoprej preproste ganljivke, katerih vodilna ideja je sentimentalno, vseodpuščajoče fatalistično človekoljubje: »Nič človeškega mi ni tuje.«

Plavt je glede na grške tekste, ki jih je prirejal, vsekakor bolj izviren. Ta izvirnost je povezana z živo izkušnjo ljudskega gledališča, verjetno atelane. Vprašanje, »kaj je plavtovsko pri Plavtu«, ni samo v naslovu znamenite Fränklove knjige, *Plautinisches im Plautus* (1922). Plavt je tudi »homersko vprašanje« rimske poznorepublikanske filologije. V rimski filologiji, ki je poleg gramatičnih gojila tudi antikvarska zanimanja in je ves čas imela nekakšen »nacionalistični« poudarek, je Plavt lahko postal ključna tema ravno zaradi svojega plavtovstva, torej s tistim, kar je pri Plavtu ljudsko, neposredno, celo prostaško: *Italum acetum*, »italški kis«. Ljudstvu všečno burkaštvo je torej Plavtov izviren in izvirno rimski prispevek. Rimski gramatiki so izvirnost več kot sto komedij, pripisanih Plavtu, preverjali z arbitrarnim kriterijem »plavtovskosti«. Če se je kakšen odlomek zdel *plautinissimus*, »najplavtskejši«, je komedija takoj obveljala za pristno.

Nada Grošelj je prevedla že Plavtovega *Kljukca* (*Pseudolus*; Celjska Mohorjeva družba, 2010). Ta komedija velja za ambiciozno, saj v naslovno vlogo postavlja sužnja-režiserja. Toda to metaliterarno zamisel je mogoče povezati s Plavtovo gledališko izkušnjo in s splošno znanimi vzorci ljudskega gledališča, ki rado prebija odrsko iluzijo. V tem smislu je *Kljukec* karseda ljudski.

Dve sicer manj znani komediji, ki ju je tokrat izbrala Nada Grošelj, sta precej eksplicitno burkaški. Na to avtorica opozori tudi v spremni besedi. Sta vsekakor »najplavtskejši«.

Varon, ki je določil kanon 21 pristnih Plavtovih komedij, jima je najbrž namenil veliko točk. Varon se je ukvarjal predvsem z jezikom, vendar je plavtovstvo teh dveh komedij moral prepoznati tudi v nujem »saturalijskem« značaju: v obeh osebe z avtoriteto – starci, očetje in gospodarji – z vrha padejo na dno.

Prevajalka je tudi tokrat sledila ustaljeni praksi, da jambске trimetre nadomeščamo z »domačim« blankverzom, ki nam v dialogih učinkuje naravno in je karseda govorljiv. Pri drugih oblikah pa si je dovolila nekaj smiselnih modifikacij. Trohejske sedmerce in osmerce je prevajala s trohejskimi osmerci, ki jim je dodala rimo. Antična klasična poezija rime ne pozna, toda kako drugače kot z rimo je mogoče v slovenščini kompenzirati Plavtovo muzikalčnost? In še: »To pomeni, da sem namesto trohejskega sedmerca uporabila trohejski osmerek, ga razpolovila in tako nastalima trohejskima četvercema odbila zadnji, nepoudarjeni zlog. Nastal je podjeten ritem, dobro poznan iz številnih slovenskih pesmih: 'Če študent na rajšo gre, dobro pije, dobro je.'« Temu je dodala še asonanco: »Tiho, butelj, sploh ne veš, padla je sekira v med; / sreča ti ožarja pot s srečonosno lučico.«

S temi ljudskimi ritmi Plavt tudi v slovenščini učinkuje skrajno ljudsko. To morda komu ni všeč. Toda Plavt ni rafiniran meščan. Plavt ni Plavt, če ni najplavtskejši.

Marko Marinčič